V Ä L J A V Õ T E

EESTI ADVOKATUURI JUHATUS
ISTUNGI PROTOKOLL

06. oktoober 2026. a nr 20
Tallinn

3.1 Riigi õigusabi jätkuvusest KrMS § 202 alusel lõpetatud kriminaalmenetluse uuendamisel

Advokatuuri poole on pöördunud Põhja Ringkonnaprokuratuuri juhtivprokurör seoses riigi õigusabi jätkuvuse küsimusega olukorras, kus kahtlustatava või süüdistatava suhtes kriminaalmenetlus on lõpetatud KrMS § 202 alusel, kuid menetlust uuendatakse seoses asjaoluga, et isik ei täida talle pandud kohustust. Juhtivprokurör palub juhatusel anda seisukoht selle kohta, kas kirjeldatud juhul tuleb varem määratud kaitsjal jätkata isiku kaitsjana või on vajalik uue kaitsja määramine.

KrMS § 202 lg 1 sätestab, et kui kriminaalmenetluse ese on teise astme kuritegu ja selles kahtlustatava või süüdistatava isiku süü ei ole suur ning ta on heastanud või asunud heastama kuriteoga tekitatud kahju ja tasunud kriminaalmenetluse kulud või võtnud endale kohustuse tasuda kulud ning kui kriminaalmenetluse jätkamiseks puudub avalik menetlushuvi, võib prokuratuur kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul taotleda, et kohus kriminaalmenetluse lõpetaks. Sellisel juhul võib kohus prokuratuuri taotlusel ja kahtlustatava või süüdistatava nõusolekul panna talle kohustuse määratud tähtajaks täita KrMS § 202 lg-s 2 sätestatud kohustuse. KrMS § 202 lg-st 6 tuleneb, et kui isik, kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud eelviidatud viisil, ei täida talle pandud kohustust, uuendab kohus, prokuratuuri taotlusel, kriminaalmenetluse oma määrusega.

RÕS § 19 lg 1 esimese lause kohaselt, kui advokaat on asunud riigi õigusabi korras õigusteenust osutama, on ta kohustatud seda tegema kuni asja lõpliku lahendamiseni, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Viidatud säte kehtib alates 01.01.2010. Seletuskirja kohaselt on muudatusega sõnastatud selgemini põhimõte, et üldjuhul on riigi õigusabi osutama asunud advokaat kohustatud seda tegema kuni asja lõpliku lahendamiseni. Selles väljendub §-s 17 sisalduv riigi õigusabi jätkuvuse printsiip.

RÕS § 17 lg 1 sätestab, et riigi õigusabi saanud isiku õigus riigi õigusabile säilib asja ülekandumisel mõneks teiseks käesoleva seaduse § 4 lõikes 3 ettenähtud riigi õigusabi liigiks ning varasemalt nimetatud advokaat jätkab isikule riigi õigusabi osutamist, välja arvatud käesoleva paragrahvi lõikes 2 ettenähtud juhul. Riigi õigusabi andmise otsustanud kohus, uurimisasutus või prokuratuur võib riigi õigusabi osutava advokaadi taotluse alusel või oma algatusel igal ajal RÕS-s ettenähtud korras uuesti hinnata, kas jätkuvalt esinevad RÕS-s ettenähtud alused taotlejale riigi õigusabi andmiseks ning riigi õigusabi andmise aluste äralangemise korral lõpetada isikule riigi õigusabi andmine.

Eelnevast tulenevalt on tekkinud küsimus, kas KrMS § 202 alusel ehk oportuniteediga kriminaalmenetluse lõpetamine on RÕS § 19 lg 1 tähenduses asja lõplik lahendamine. Kas määratud kaitsja kohustus riigi õigusabi osutada on menetluse oportuniteediga lõpetamise korral lõppenud ning menetluse uuendamisel tuleb määrata uus kaitsja? Või tuleb varem määratud kaitsjal riigi õigusabi osutamist jätkata kriminaalmenetluse hilisemal uuendamisel?

Ühest küljest tuleb arvestada, et kriminaalmenetluse oportuniteediga lõpetamise eesmärk ongi kriminaalmenetluse lõpetamine tingimuslikult, s.o tingimusel, et isik täidab talle pandud kohustused. Menetluse lõpetamisel on nii menetlusosalistel kui ka kaitsjal eeldus, et kriminaalmenetlus on lõppenud. Seejuures, kui isik täidab talle pandud kohustused nõuetekohaselt, on menetluse lõpetamise määrus viimane dokument antud asjas. Kohustuste täidetuks lugemise kohta ei väljastata isikule ega tema kaitsjale eraldi teadet.

Enne iga riigi õigusabi tellimuse vastuvõtmist peab advokaat muuhulgas hindama, kas tal on piisav ajaline ressurss asjaga nõuetekohaseks tegelemiseks (Riigi õigusabi osutamise juhend § 6 lg 1). Pärast riigi õigusabi osutamise lõpetamist ja tasude taotlemist peab advokaat märkima vastuvõetud tellimuse riigi õigusabi infosüsteemis lõpetatuks (Riigi õigusabi osutamise juhend § 13 lg 2). On küsitav, kas olukorras, kus advokaadil puudub teave isikule pandud kohustuste täitmise või mittetäitmise kohta, saab temalt mõistlikult eeldada, et ta planeerib oma töökoormust arvestusega, et oportuniteediga lõpetatud menetlus võidakse tulevikus kaitsealuse kohustuste rikkumise tõttu uuendada ning sellega kaasneb advokaadile kohustus kaitseülesannet jätkata.

Teisalt on KrMS § 202 alusel lõpetamise puhul tegemist otstarbekuse kaalutlusel menetluse lõpetamisega. Kui isik ei täida talle pandud kohustust, siis ei alga uus menetlus, vaid jätkub sama kriminaalmenetlus. Seetõttu on otstarbekuse vaatest mõistlik, et kaitsekohustuse täitmist jätkab sama kaitsja, kes on tutvunud toimikuga ning kursis nii varasema menetlusega kui ka kaitsealuse seisukohtadega. See aitab tagada menetluse sujuva ja eesmärgipärase toimimise ning sama kaitsja jätkamise tõttu puudub vajadus asuda taas tutvuma kriminaalasja materjalidega, mis hoiab kokku kaitsja tööga seotud kulusid ega pikenda menetluse kestvust.

Riigi õigusabi komisjon arutas komisjoni 07.09.2026 istungil küsimust, kas KrMS § 202 alusel ehk oportuniteediga lõpetatud kriminaalmenetluse hilisemal uuendamisel on tegemist sama kriminaalasjaga ning millised tagajärjed on sellel riigi õigusabi osutamisele. Arutelus käsitleti nii kehtiva õiguse tõlgendust kui ka liikmetele teadaolevat senist praktikat.

Komisjon märkis, et senine praktika ei ole ühtne. Osa advokaate lõpetab pärast oportuniteediga menetluse lõpetamist riigi õigusabi tellimuse viivitamata, lähtudes seisukohast, et riigi õigusabi osutamise kohustus on lõppenud. Samas tõid mitmed komisjoni liikmed välja, et nad on praktikas hoidnud tellimuse avatuna kuni oportuniteediga seotud kohustuste täitmise tähtaja saabumiseni, kuna enne ei saa olla täielikult kindel, et menetlust ei uuendata. Arutelus leiti siiski, et selline lähenemine tekitab praktilisi probleeme, kuna advokaate ei teavitata üldjuhul sellest, millal isik on talle pandud kohustused täitnud, mistõttu võivad tellimused jääda infosüsteemis pikaks ajaks lõpetamata.

Õigusliku tõlgenduse osas asus komisjon valdavalt seisukohale, et oportuniteediga lõpetatud ja hiljem uuendatud menetluse puhul on tegemist sama kriminaalasjaga ka RÕS § 19 lg-s 1

sätestatud kohustuse mõistes. Menetluse uuendamine ei tähenda uue asja tekkimist, vaid varem lõpetatud menetluse jätkumist. Komisjoni hinnangul ei mõjuta asjaolu, et riigi õigusabi tellimus on vahepeal lõpetatud, menetluse olemust ega asja samasust.

Komisjon arutas ka küsimust, kas varem määratud kaitsja kohustus saab menetluse uuendamisel taastuda. Arutelus leiti, et kuna tegemist on sama kriminaalasjaga, peaks menetluse uuendamisel jätkama üldjuhul sama advokaat. Seda peeti mõistlikuks nii menetlusökonoomia kui ka kaitse järjepidevuse seisukohast, sest varem menetluses osalenud advokaat on asjaoludega kursis ning uue kaitsja määramine tooks kaasa täiendavad kulud. Seega kokkuvõtlikult asus komisjon seisukohale, et varem määratud advokaat on kohustatud asja jätkama.

Võttes arvesse eelnevat, on juhatus seisukohal, et KrMS § 202 alusel lõpetatud menetluse uuendamisel on tegemist varasema menetluse jätkumisega, mistõttu ei ole lõppenud riigi õigusabi osutamise kohustus, sest saabunud ei ole asja lõplik lahendus RÕS § 19 lg 1 mõistes. Samas peab juhatus võimalikuks, et olukorras, kus menetlus on lõpetatud, on advokaadil alus riigi õigusabi tellimus riigi õigusabi infosüsteemis (RIS) märkida täidetuks. Juhul, kui menetluse uuendamise tulemusel tekib vajadus riigi õigusabi osutamist jätkata, tuleb menetlejal teavitada advokaati menetluse uuendamisest. Selle teavituse alusel esitab advokaat vähemalt kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis vastavasisulise taotluse riigi õigusabi haldurile, kes annab advokaadile juurdepääsu lõpetatuks märgitud riigi õigusabi tellimusele, määrates tellimuse staatuseks „täitmisel“. Riigi õigusabi osutamise jätkamine on võimalik varasema riigi õigusabi andmise määruse alusel, tulenevalt RÕS § 19 lg-s 1 ja RÕS § 17 lg-s 1 sätestatud riigi õigusabi jätkuvuse põhimõttest. Samas tuleb menetlejal arvestada, et advokaadilt ei saa mõistlikult eeldada, et ta planeerib oma igapäevast töökoormust arvestusega, et kuni aasta tagasi lõpetatud kriminaalmenetlus võidakse uuendada. Seetõttu tuleb uuendatud menetluses menetlustoimingute tähtaegade määramisel need eelnevalt advokaadiga (kaitsjaga) mõistlikult kooskõlastada.

Juhatus

O T S U S T A S:

Teha juhatuse seisukoht advokatuuri liikmetele ja prokuratuurile teatavaks.